

Franjo Frančič

PAR TREH

*»Na stražnem stolpu stojim,
neprestano podnevi,
na straži postajam vse noči.«*

Kličejo mi:

»Čuvaj, kako daleč je noč?

Čuvaj, kako daleč je noč?«

(21,6–11)

I.

Čas, drobeči se prah, zdrobljeno steklo, ki se zažre v misli in meso, kot madež krvi, ki v sanjah prividov postaja vse večji in večji, dokler ne prekrije nebo pogleda. Avtobus se ustavi na repu kolone, potniki stegujejo vratove, češ, kaj je spet, spet nesreča, nam pa se mudi, kje je kulisa nesreče, stegujejo vratove, kje so igralci vlog, kje so od bolečine spačeni obrazi, kaj se dogaja, sprašujejo v šepetu in šumenju. Naj si reče, nič sovražnega ni, samo silovita naglica slik, fragmentov, ki se raztrgani menjujejo z bliskovito naglico, kot tisti obraz, ona, nastavlja se, razkreči noge, paše ji, da ga pusti čakati, da ga zapeljuje, da ga rajca, ko vidi, da se mu dvigne, kot nekoč prej, ko je po pasje scala male luže okoli njega, tam nekje, v neki drugi časovni luknji, zamašku, ki je to igro podaljševal do tega, da mu je prišlo, čisto malo, toliko, da je nabreklost popustila, ona pa je začudena čakala, da jo zaskoči, da jo zajaše, se oprime kit las; naj si reče, nič sovražnega ni. Samo to je štel, samo ob tem je uživala, da jo je vzel brez besed, brez nežnosti in pozornosti, da je preprosto strgal obleko iz nje, se zaril v njo, jo podrl podse in že je sopla od ugodja, vsa mokra med stegni, polpriprtih oči, glenih glasov. Grem, ji je rekel, samo bilo je, kot da bi govoril steni, grem, je ponovil, stotič, ne morem več tako naprej! Ona pa je ležala tam, razkrečena, kot da ima oblast nad njim, precenjevala ga je, ga vabila in zibala s koleno, da se ni mogel premagati, samo hlačke ji je na hitro potegnil dol, si odpel zadrgo in se nabil vanjo, trdo, sunkovito je suval, da ne bi našel tistega izraza ledu v njenem pogledu, miže jo je nabijal in suval, v temo parjenja. Če je dvignil rob hlač, je še videl dva velika madeža menstrualne krvi, gabilo se mu je, ta madež, ki je rasel na belini pomečkanih rjuh, samo premagal je odpor, celo dotaknil se je madežev, ko je priznal, kako dobro ga pozna. Počasi so se le premaknili naprej, zdaj je vstal tudi on, videl je razsut avto na levem pasu,

zdrobljeno steklo in zmečkano pločevino, stegoval je vrat, ko so počasi lezli mimo gasilnega avtomobila, mimo plahte, ko je gasilec v rdeči črno progasti pelerini gledal vse te ob okna prilepljene obraze in ksihte, čudil se je tistim frisom, ki so se šli gledališče, ki so buljili tako, da se je na hitro sklonil nad plastiko in jo odkril, da je večina odskočila, kar padla je nazaj na sedeže, spustila stok ali glas, on pa je še z nekaj drugimi strmel v razmesarjeno telo, v krvavi štrcelj vratu brez glave, v žolto rdečo drobovino, ki je zanihala, in šele, ko je sedel nazaj, je zamahnil z roko, zabris, kot da hoče odgnati nekaj nadležnega, tisto misel, ki mu udarja in zazveni ob jutrih, ki ga preseka sredi more v snu:

ni te več izgineš, umreš!

Nato je poskušal poiskati časopis v torbi, da bi zaposlil svoje misli in jih usmeril drugam, za trenutek, dva, je zazevala praznina, ozrl se je okoli sebe, kot da se hoče orientirati, poskušal se je vrniti, se oprijeti znane točke.

In potem nekje notri, v trebuhu zagozden občutek, kot takrat, ko se je vanj priplazilo, da je ogrožen, da ljudje pletejo in naklepajo sovražnost proti njemu; njemu čisto neznan ljudje. Ni bila paranoja, samo nenehno preverjanje, sum, obsedenost ogroženosti, ki se je porodila sama od sebe, brez zunanjih scen. Avtobus se le premakne, potniki se znova zapredejo v svoj svet, sprevodnik sesa svoj zobotrebec, niti teden ni, kar je opustil cigarete.

Poskuša zaspati, pa se besede prijateljve mame vrnejo same: kako naj povem, saj še sama ne vem, samo ko je moj sin umrl, tako lep je bil. Lep, kako lep? Ne vem, kako naj to opišem, kot da je postal lažji, mišice na obrazu so se sprostile, lahko sem se ga spet dotaknila in ga počesala, saj veste, kaj mislim? Zdaj on ne ve, mrzi ga, a vseeno nadaljuje. Ja srečo je imel, da ga niste silili, da je, da niste šli proti njegovi volji, lahko bi ga umetno hranili. Kaj pa je sreča, lepo vas prosim, nisem ga več razumela, umaknil se je v nek drug svet, samo prej je hotel, da mu oprostimo, poslovil se je od vseh, spravil se je s svetom in ljudmi, ki jih je imel rad. Kako gre to, ko se spraviš s svetom in ljudmi, in takrat, ko že odhajaš, ko ni več odloga, ko točno veš, še dan, dva, nič več, ni takrat prepozno? Težko opišem, samo, kot velik otrok je bil in svetnik, doda on. Morda zato, ker njegove besede zadenejo v gluho steno, odbijejo se, ni ga več, da bi mu lahko ugovarjal, zdaj lahko ustvari spominski mit. A vseeno, spomni se pogovorov z njim, ne samo zato, ker je bil drugačen, odtrgan od črede, ker ni cenil in se držal njenih pravil, predvsem zato, ker je za pogovor vedno imel čas, in tisto sprjaznjenje na neki točki, ni bila vdaja, bliže noremu pogumu, kot da je opravil dolge in temeljite priprave za odhod. Videl je ljudi, ki so se utapljali v morju, samo on je videl ponesrečence v nesrečah, ki se niso nikdar zgodile, samo on ga je spraševal, ko sta se vozila s čolnom, če elisa motorja ne melje rib, samo on se je ustavljal med vrati, da bi preveril, če ni preščipnil miši, cenil je svetost vsakega življenja v svetu, kjer sta življenje in smrt postala prezrta, kot da še smrt dogaja vedno drugemu, ne nam. Življenje pa ena sam ritem kaosa in nasilja, ne da bi bila razlika glede na preteklost, samo to vsakodnevno bombardiranje, ko si na malem zaslonu videl na desetine, na stotine smrti, kot za malo malico si vsak večer vrgel vase sto in več oddaljenih smrti, smrt si samo pomnožil in ni je bilo več, te oddaljene smrti, ki se dogajajo drugim ljudem, ki nimajo nič skupnega s tabo, kot pogrebi, opravljeni površno in v naglici, kot čisto navaden, brezoseben cirkus. Tisto pravo, ki je zadelo vsakega človeka v času vaj in priprav, ki je zaoralo še z večjo silo, kot nekaj grozljivega, ko te je zapustil tebi drag, ljub človek, ki si ga poznal in imel rad, takrat je udarilo: da, tudi ti prideš na vrsto, to je edina gotovost, ki jo prinaša rojstvo, tvoja smrt! In samo zato je šlo, stopil je ven iz vrstnega reda, pohitel, preveč utrujen in zbit je bil, preveč zdelan od vsakodnevnih bojev za

življenje, pa čeprav malih miši, kopicilo se je, ti vsakdanji konflikti, ko je poskušal živeti vizijo nenasilja, v družbi in času, ki sta nasilje gojila in častila, kot večno televizijsko nadaljevanje, v času, ko je bilo pesnikom vseeno, če so na dan, v imenu eksperimenta in višjih ciljev, pobili in mučili na desetine miši. Ni zmožel več držati se utopičnih zakonov, ki si jih je postavil sam, ni ga bilo strah, bil je pripravljen, čeprav na smrt utrujen, opravil je v sebi in s sabo, smrt je bila zanj del življenja, zadnja točka krogotoka, zazveni kot fraza. Lahko je tam, iz navidezno varnega ozadja, prav lahko govoriš, da te ogenj pogreje, ogenj, ki postaja požar, vulkan v tebi kipi zaradi dokončnosti spoznanja. Kako v nič gre, prav vse, še misel, vsaka tvoja misel se spremeni v nič.

To ga je najbolj pretreslo, ko je leto in pol umirala njegova mati, ne to, da je počasi fizično kopnela in postajala vse manjša in manjša, mala mumija, ne to, samo, da si nista mogla odpustiti drug drugemu niti takrat, ko se je bližal konec, nepreklicen konec. Stala sta, kot vse življenje, vsak na svojem bregu, on, ki je pričakoval najmanj pojasnilo, opravičilo za njen hlad v otroštvu, ona ki se ni nikomur opravičevala, niti življenju, ki je šlo mimo nje, povozilo jo je, samo, ni odstopila niti milimetra, ni se skesala, ko je kot majhen otrok ležala tam sredi beline rjuh, samo enkrat jo je ujel, da se ji je orosilo oko, da se je za hip, dva izgubila, samo strah je ni bilo nikoli, pa je bil njen čas iztekajočega se življenja natančno določen, in prav v tem, v kratki časovni zamejenosti, ko je točno vedela, da ji ostaja še nekaj mesecev ne več, ne nekaj let, ko ne moreš s tistim praznim aktivizmom odgnati vsiljivo kopnečega se časa, ko odideš, vse drugo je brez pomena, več za datum svojega slovesa, že s svojim rojstvom izpišeš čas svoje smrti, samo ko lahko izštevaš, takrat ne šteje drugo, kot moč, ki jo imaš ali je nimaš. In ona ni nikdar pokazala strahu, vsaj pred tabo ne, čisto navadnega strahu, ko komu stisneš roko, ko potrebuješ to, tisti hlad in mrz, ki je zaznamoval njun skupni čas, je ostal, niti grožnja nepreklicno bližajoče se smrti ga ni premagala, bila sta in ostala sta vsak na svoji strani prepada in danost smrti ni mogla postati brv, preko katere bi prehodila pot do odpuščanja. Samo ona je bila tista, ki je odhajala, njemu je še ostajal čas, da popravi, da poskuša najti to njeno moč, ko pride klic za potovanje na konec noči, je verjela v posmrtno življenje, v prehod? Ni mu govorila o tem, ob vsakem obisku sta se poluradno rokovala mati in sin, ki to nista nikoli bila, vlogi, ki sta ju slabo igrala, sta ju utrujala, sedel je tam na robu velike bolniške postelje in ni vedel, kaj naj ji reče. Kako je zunaj? je spraševala. Zunaj je dež in zunaj je veter, jaz ostajam Črni peter, bi ji najraje rekel, a se je zatekal k frazam: ah, nič posebnega. Saj sem vedela, bi ji skoraj ušlo. To je bilo sprizajzjenje s tem, da pač odhaja, izteka se, kljub bolezni, da je prav tako, življenje pa, tam zunaj, to bo enako teklo brez nje naprej. Pa ni bilo res, njemu ni bilo vseeno, bolelo ga je, samo tega ni zmožel in znal izraziti. Ona je to sprejela, on ji je zavidal, da zmore, da je nekako vzvišena nad njim, da v bistvu nista sorodnika, samo znanca, ki se srečujeta zgolj zato, ker se to spodobi, da sin obiskuje umirajočo mater, ker je to v navadi, ker je prav. Z obiskov je odhajal skoraj jezen, kot da ga vara in pušča na cedilu, kot da mu ne bi nikoli razkrila to, kdaj in zakaj se je tujost naselila v njuna srca. Zdaj je bila zadnja priložnost, da bi jo vprašal, zakaj ga je ščitirala stran od sebe, zdaj je bila poslednja šansa, da jo vpraša, če so ga res po dan, dva, zapirali v malo temno sobo, zdaj bi mu lahko povedala, zakaj ga je ščitirala v rejo, v domove, gradove, zakaj ni bila samica, zakaj ga je ogoljufala, zakaj ni nikoli živel kot večina otrok, zakaj jo je tolikokrat zaman klical, zakaj je požgala, tam, kjer bi morale rasti rože, zakaj mu je uničila otroštvo?!

Pa sta zamočila na celi črti, še zdaj, to je bil edini strah, ki ju je povezoval, da

bi si vrgla krivico v obraz, resnica pa, kako gre že z njo, čas ji nadene prašno masko, čas jo popači, čas jo zmelje v neke podobe, ki si jih vsak razlaga po svoje.

In preskok iz sveta v drug svet, z izbrisom ni nič, sedi, zapre oči in vidi dva mala, olupljena zajca, zmrznjena in bela, kot zarodka sta, ni besed, samo topa bolečina in krik bivše ženske: kdo je ubil otroka, ti ali jaz, norec, jaz sem bila tista, ki je ležala tam na beli mizi, jaz sem razširila noge, jaz sem zarjula, ko so porinili cev v mojo pizdo, del mene je umrl, ko so posesali življenje iz mene, jaz!

Tista zima v njenih očeh, krčevitost, ki se je je bal, ko je bežal stran od nje in se spet vračal, tisto noro preizkušanje robnih scen, koliko lahko zdrži, kako daleč lahko gresta, koliko sovraštva premore ljubezen in koliko ljubezni sovraštvo, kako močno se lahko ranita do razdejanj, kako lahko ponižata drug drugega, kako si lahko izmenjavata sovražne klice, ne da bi storila to, kar stori večina ljudi, ki si v dvojcu brez krmarja ustvari pekel, ne, uživala sta, še naprej sta se šla slepe miši, verjela sta, da se bo spet vrnilo, da bo spet tako kot nekoč, ko sta znala pozabljati in oproščati, ko je žarelo, vibriralo med njima, verjela sta v nemogoče, da se bo vrnila ljubezen, enaka tisti ljubezni, ki ju je združila, samo kot v peklu, to nista bila več ista človeka, ne, sovražnost je opravila svoje, bila sta zaljubljena tujca iz davno preteklih let. In, če je on lahko živel več v preteklosti in od nje, ona ni mogla, prva je odnehala, vdala se je, to je čutil kot izdajo, po vseh skupnih letih, ko je vse obmirovalo, mirna reka, brez besed, večna hladna vojna, ko se vrine otopelost in prezir, potem ni več pomoči, potem eden odhaja, pa naj si drugi še tako močno prizadeva, da bi ga obdržal v čolnu dvojca brez krmarja, ta čoln tone in potone. Samo ni bolelo, da je šla, resnično ni znala biti sama, ne, bolelo je, ker se ni hotela več srečati z njim, ker se ga je izogibala, slutil je, kaj bi mu vrgla v obraz: zgini, polna sem brazgotin, zbita in izsesana sem, izčrpal in utrudil si me, za eno življenje si mi pobral energije, ne bom govorila o krivdi niti sovražim te ne, samo razumi me, kot cunja sem, ne čutim se niti ženska, pustiva tako kot je, pozabiva na temno, naj ostane, kar je bilo lepega in sončnega, pozabiva na krike in udarce, priznajva si, ni nama zneslo, na nek način bova vedno povezana, prizadelo me je, samo naj ostane tako, ne hodi mi več blizu, ostani tam!

Tipa po notranjem žepu, pisma, ki mu jih je vrnila, vrne se nazaj, nasloni glavo na steklo okna, gleda kaplje dežja, ki počasi potujejo, za trenutek, dva, naplavi neopredeljivo mehko, ki jo v sunku odrine stran.

Ničesar drugega se ne more spomniti, zdaj, ko se bosta dokončno uradno razšla, z žigom na čelu, uradno, ker pač tako mora biti, ko je bil prej, ko sta se šla tisto sceno pred matičarjem, ki je zdeklamiral o mizi, postelji, boleznih in dobrem, ki naj bi si delila, bolečino, ki človeka prisili, da misli in potem tudi ukrepa, zdaj bosta spet šla na urad, nič fotografov, nič slavja. Spomni se zadnjih mesecev, vsak dan je morala nekaj kupiti, ni bilo pomembno kaj, samo da je kupovala. Takrat so ga sredi noči prebujale kače in tiho se je odplazil do kuhinje, ona pa je bila že tam pred hladilnikom, prestrašeno je odskočila, z usti polnimi hrane. To se je spominjal, njenih norih nakupovanj, skupnega nočnega žretja in ledene tišine. Ko se je odselila, ji je grozil, pisaril ji je, da je enaka kurba kot njegova mati, ki ga je kot froca štirirala ven iz svojega življenja, da je vse načrtovala, ves se je vrgel v prepire in sovraštvo, pisal ji je: morilka najinega otroka, izdajalka, se še spominjaš, kako si prisegala, kako si me prisilila, da sem moral po desetkrat in več ponoviti, kako rad te imam, kako ne morem živeti brez tebe, ti pa si šla in si hladno ubila otroka, najinega otroka!

Lažnivo in krivično je bilo, ni se pustila, življenje pa je postalo še bolj golo in

samotno, podcenjeval jo je, kupi, kupi, kupi, mu je odmevalo skozi gosto zaveso dežnih kapelj.

Nekoč pa, med je imela v laseh, celo pesmi ji je pisal, o metuljih, ki se bojijo dežja, o viteških turnirjih, o iskanju izgubljenega otroka, o vlakih, ki jih je čakal, razkril se ji je, kot nikomur do sedaj, in to ga je žgalo, to, da se je odkril scela, da je vedela, kje mu lahko vrne.

Mala, večna vojna je to med moškimi in žensko, popoln zakon je možen med gluhih in slepo žensko ali obratno, so se vračale cinične misli obrambe, zgonjen in obrabljen hipohonder je postajal, vsak dan se mu je vračala misel, da je neozdravljivo bolan, samo odkriti še morajo bolezen, zdravnik bo stopil k njemu in rekel: mesec dni časa vam še dajem, niti ure več ali manj! Drugič spet, vse dogajanje je daleč, dvojnik in zasledovalec je vedno v bližini:

par treh so!

Sanja, v dežju in drgetu, da vidi gorečo hišo, otroka, ki teče stran, otroka, ki nima obraza, otroka, ki si obupno trudi, da bi ujel malo blede roko na bolniški postelji, otroka, ki teče kriče po labirintu temačnih hodnikov, išče izhod, vrata, še bolj pospeši, gara, ves poten in deliričen, samo vrat ni, paničen steče do okna, ki se spremeni v zrcalo, razbije ga z glavo, začudi se rdečini krvi, polize jo, svojo kri pije, ki lije v slapovih po steklu; ko se zave in tiho krikne.

V nezavednem kriku se odmakne od okna, preveri, če ga ni kdo opazoval. Kaj pa je življenje, reče tretji glas, nategnejo te, kjer le morejo, zdrvi mimo, preden se obrneš, pobračš, pa gre mimo, v prazno. Ves se umakne vase, ozre se okoli, ta znana poza obrambnega samopomilovanja mu je ljuba, kot zid pred zunanjim svetom je, ta tihi bes, usmerjen proti sebi, ki ga razjeda, vedno bolj napet in razdražen, najraje bi se resnično zaletel z glavo ob steklo, kar predstavlja si to sceno, a ne, že je tu kulisa mesta, mesta, ki mu je ukradel najboljša leta, čas, ko je še verjel čisto preproste stvari, da njegovo življenje ne bo en sam polom.

Saj ne da bi se opravičeval s krizo srednjih let, samo tako je, ne moreš več prelagati, dejanja govorijo sama zase, ko se vprašaš, veš, zavozil si, zdaj je nula, zavozen zakon, služba, ki je tlaka, ne, plazeča se utrujenost, ki je prej nisi poznal, brez pravega vzroka, pa zevajoča praznina, ko te preplavi, kako jalovo je vse skupaj, kako brez smisla, nagovarja dvojnika. Samo ko bi mu kdo dejal, da mu ostaja samo še tri mesece, potem bi se oklenil vsakega trenutka, slabič si, se je obtoževal. Zdaj pa, treba se bo soočiti s preteklostjo, treba bo zblefirati, da bivša ne vidi, kako tone, kako se pogreza, kakšno ptičje strašilo postaja. Pred meseci ga je odkrito nagovarjala sodelavka iz kadrovske, vdova pet let, privlačna in diskretna blondinka, nevsiljivo ga je vabila k sebi, pa se ni odzval, ne zaradi pomanjkanja poguma, ni se mu ljubilo. Nato se ji je strgalo, odpeljali so jo na psihiatrijo, vse živo je šepetalo, da je bila že prej na servisu, da je znala dobro prikrivati svojo bolezen, so šepetali in opravljali za vogali, saj, vsi smo pod stresom, samo zdržati je treba, ne gre drugače, so govorili, on pa, še potem, ko mu je pisarila iz norišnice, kar oddahnil se je, da se ni zapletel, hvala bogu, si je dejal, ko je prebiral vsa ta pisma, maratonsko dolga in zmešana, nerazumljiva in čudna, tako da ni vedel kam z njimi, kot da bi pozabil na svoja, ki jih je pisaril svoji bivši, ne, ni zmožel tiste preproste besede, da je bila pač nesrečna, kopicile so se ji scene, kot se dogaja, eni katastrofi hitro sledi druga, ne, ni si priznal, da mu je bila všeč, kdo pa ve, kaj jo je zlomilo, komu mar za drugega, čeprav je več kot leto delala pri firmi, ni prej nihče sumil, da bi bila drugačna, potem pa polna usta blata in gnoja. Samo tista pisma so ga res zdelala, kot da bi ga spomnila na njegovo dobro prikrito drugačnost, ni se štel za

polnopravnega povprečnega člana črede, a je močno garal zato, ta pisma, vseeno jih je shranil, a odpisal ji ni.

Vsi jeziki tega sveta, mu je pisala, se pravi pekla, so umotvor hudiča in njegove žene, vse skupaj pošiljam nekam, pa nič ne pomaga, tako je, človek je človeku breme in opora hkrati, ko odvržemo breme, zgubimo tudi oporo, pod steklenimi zvonovi smo sami, da bolj ne moremo biti, samo jaz sem sama sebi v breme, moje telo me utesnjuje, kot da čakam, da ga odvržem, se ga odrešim, meni je moje telo premajhno, kot da bom eksplodirala in poletela, tako je telo zame neuporabno, nepopolno, kdor zapusti to telo, vzame ono polno, ko umreš, se odrešiš hudega, pa ne verjamem v reinkarnacijo.

In potem je dodajala zgodbe, strašljive, a resnične, morda prepisane od nekod, razumel jih je, zgodbe in njena pisma, samo ni pokazal, za nobeno ceno ne, ker potem bi priznal, da v eni teh zgodb nastopa tudi sam in spet bodo prišli ponj in ga odpeljali kot nekoč, ko je bil mali, nikomur potrebni pankrt.

Avtobus počasi zapelje tik ob obali. Prvi, nestrpni potniki se oblačijo in pomikajo proti izhodnim vratom.

izza oblakov se prebijajo škrlatni sončni žarki. Globoko vzdihne in vstane, za hip, dva, se mu zazdi, da vidi otroka, ki stoji na gladini morja, maha mu, kriči mu, naj mu pomaga, naj mu poda roko, kriči ta privid otroka.

Ozre se po avtobusu, sam je, sprevodnik mu s krettno kaže, naj že vendar izstopi.

II.

V sanjah umrli sinovi

Potem pa, ko sta bila že dolgo poročena, sta ubog ribič in njegova žena dobila sina. Deček jima je bil v ponos in veselje. Nekega dne pa je hudo zbolel. Za zdravnika in zdravila sta starša potrošila celo premoženje, a deček je vseeno umrl.

Mater je bolečina čisto strla, oče pa ni potočil niti ene solze. Ko mu je žena očitala, da ne čuti prav nobene žalosti, je ribič dejal: – Naj ti povem, zakaj nisem jokal. Preteklo noč sem sanjal, da sem kralj in ponosni oče osmih sinov. Kako srečen sem bil! Potem sem se zbudil in zdaj sem čisto zbeگان: ali naj jočem za onimi osmimi sinovi ali za tem enim?

ANTHONY DE MELLO : Ptičja pesem

Gruča potnikov se odpravi mimo mestne mitnice proti trgu. On zastane, ve, da nihče ne čaka, deset let je živel tu, pa mu je tako tuje, stene, ulice, zidovi, pročelja beneških čipk, gugajoči se čolni, barke, ljudje, ki jih je poskušal izbrisati iz svojega življenja. Nervozno si prižiga cigareto in zgodba sodelavke, ki so jo odpeljali v norišnico, se sama prikrade.

Štiriindvajsetletnemu fantu so zaradi raka, ki se je širil, odrezali nogo. Dobil je nadomestno, umetno protezo. Postal je jezen, zagrenjen, krivičen in hudoben, ni prenašal drugih niti sebe. Ostal pa je kljub temu realen, sprijaznil se je s svojim položajem, čeprav je iskal pomoč, se sam ni znal osvoboditi more, ki mu jo je prinašala invalidnost. V pogovorih z zdravnico ni videl smisla in napredka, zato se je odločil, da obišče tudi druge, podobne invalide. Čeprav so ga učili skrivanja, vedno

je nosil dolge hlače, si je tokrat nadel kratke in ni prikril proteze. Obiskal je žensko svojih let, ki so ji zaradi raka odrezali obe dojki. Nema je strmela predse, slišala ni niti glasbe iz zvočnikov, ki naj bi jo razvedrili. Trudil se je pritegniti njeno pozornost. Zaman. Potem si je odpel umetno nogo in jo vrgel na tla, da je glasno zaropotalo. Dvignila je pogled in ga poiskala z očmi. Začel je poskakovati in plesati po svoji edini nogi in tleskati z dlanmi v ritmu glasbe, brez besed. Nekaj časa je strmela vanj, nato pa bruhnila v smeh:

– Fant, če ti lahko plešeš, lahko jaz pojem!

In je zapela.

Ta nora zgodba se mu je plazila po mislih, kot da bo zdaj on rekel ženi, videl jo bo, kako brezmočna ne more nič, kako ga pogreša, spet se bo razkril pred njo, zaplesal bo, ona pa bo ujela, da jo pogreša, da jo še vedno ljubi, na svoj nori način, rekla mu bo:

– Če si ti tako odkrit, bom tudi sama, tudi jaz te imam še vedno rada!

Počasi ugasne čik ob zid in se odpravi proti središču mesta. Samo za eno noč si bo najel hotelsko sobo, jutri, takoj po razpravi odpotuje nazaj, skoraj bi si rekel domov, pa ne ve, kje je to, pod rubriko dom je: fantom.

Ustavil se je v malem lokalu pri fontani, namenoma je prišel dan prej, da se mu ne bi mudilo, njej je bilo lažje, bila je domačinka. Ni ga ravno vlekla s sabo, bila je možnost večletnega najema stanovanja, bile so šanse za službo in za začetek je bilo to dovolj. Sedel je za mizo s pogledom na mandrač. Spomnil se je, kako malo prijateljev sta imela vsa ta leta, kako ga je fasciniralo to, da je opazil, ko ljudje izginjajo. Srečeval jih je na istih mestih, zlahka si je zapomnil njihove poteze na obrazih, s kakšnim od tipčkov sta si pokimala v pozdrav, potem pa, nenadoma jih ni bilo več, odšli so, nepreklicno za zmeraj, ni jih bilo več na njihovih strateških točkah, umrli so. In te smrti so ga prizadele bolj kot materina, očeta tako nikoli ni bilo, zato ni mogel umreti. Saj so bili časi, ko je vrtal v mater in jo gnjavil, samo vedno ga je na kratko zavrnila: kaj jaz vem, kje je, kje se potika, potuje ali pa je izginil!

Takrat si ni mogel predstavljati, da človek lahko izgine. Ves čas so jim govorili, da naj nikar ne hodijo za štreko, tista leta, ko je bil domski, da je nevarno, da morajo paziti, da naj ne pobirajo karbida, naj se ne igrajo pri mostičkih. In oni so vse redke proste ure prebili ravno za štreko, otroci pač, pobirali so karbid, pljuvali so nanj, ga zaprli v pločevinaste škatle z luknjastimi pokrovi, da je čez čas eksplodiralo in počilo in odneslo pokrov visoko v zrak. Iz desk, lepenke in cunj so zidali svoje bunkerje, točno so vedeli, kdaj pripelje mimo kakšen vlak, tudi drugi socialci iz soseske so se zbirali tam na preizkusu poguma. Tik nad mostičkom je bila ob betonu ozka špranja, toliko, da si lahko povlekel pol telesa med beton in tirnice, posebnost preizkusa poguma je bila, kdo dalj časa zdrži hrup drvečega vlaka, ki ti je peljal tik nad glavo, seveda se ni smelo zamašiti ušes, seveda si večina ni upala niti nekaj metrov od drvečega vlaka, tudi sam si ni upal, šlo je za stave, ki jih je bilo treba plačati. Nikar ne hodite za štreko, so govorili, lahko se komu kaj zgodi, bili so pač otroci in nič niso vedeli o tem, da vlak nekoč odpelje in se ne vrne, da izgineš. Z očetom je bilo čisto drugače, samo ko je tisti mali brezzobi Ekart potegnil glavo ven iz špranje, ko ga je zadela železna stopnica in je na kratko siknilo, za dolg trenutek je glava poletela po kamnih v travo, telo pa se je naslonilo na betonski zid, da je iz odrezanega vratu curkoma špricnilo, da je bruhnila kri, ogromno krvi, oni pa so samo zijali, ne da bi se takoj zavedeli, kaj se dogaja. Samo potem jim ni bilo nikoli več treba prepovedati igre za štreko, niso več šli, spet in spet se jim je vračal tisti

trenutek, pa tudi kmalu po tistem dogodku so prišli delavci in so zabetonirali špranjo pod tračnicami.

– Kaj boste? je natak ar vprašal vdrugo.

– Brkinskega, radensko in jabolčni sok, odgovori.

Kar trzne, ko ga roka udari po ramenih:

– Hej, kje pa si ti, kaj si umrl ali kaj?

Zazre se v zabuhel obraz, ki mu sope, pivsko kislo sapo in se ziba nad njim.

– A, ti si Zoki, sedi, boš kaj spil?

Igrano ga vabi, čeprav ve, da ga on ne zanima, samo to, da mu plača novo rundo, samo to, da mu alko omehča robove sveta, samo da lahko požica in ga počasti, ga zanima.

– Tebe pa celo večnost ni nikjer videt? sprašuje.

– Pred letom sem se odselil, reče in plačuje.

– A, tako, reče, pa na zdravje, res nisem vedel, izpije na dušek takratkega.

– Še enega?

– Seveda, takoj sprejme, samo povej mi, se ti spomniš, kako sva vlačila okoli tisto otroško posteljico, ki si jo našel na podstrehi, se spominjaš tega, saj se spominjaš, o sin moj, kako mi je še vedno hudo zanj, zdaj bi imel več kot tri leta, ja, saj se spomniš mojega sina, niti pet mesecev ni imel, ko je umrl.

V tretje si on naroči, kar sam, ne ve, kako bi se mu izvil, vidi mokroto v njegovih očeh, a ne zaradi čustev, vidi prazen ostekleneli pogled, vidi praznino besed, recitacij, ki jih ponavlja že mnogo let, že pred sinovo smrtjo, samo zdaj, svoj nastop zna na pamet, počasi je prepričal sam sebe, kakšen revež da je, ker mu je umrl sin, zdaj to pesem uporablja kot orodje, koliko rund pijače mu je že prinesla, že grabi po pomečkani in prazni denarnici in vleče ven zdelano fotografijo dojenčka.

– Na, poglej si ga, a ni lep, po očetu sem mu dal ime, tako močen se je rodil, ta moj sin, pa mi je umrl, kar pozabil je dihati, bela smrt se reče temu, saj se tudi prej ni kaj veliko oglašal, oh, ta moj sin, daj, plačaj še enega, no, na zdravje, zdaj veš, ne morem pogledat tiste tvoje otroške posteljice, me boli, si lahko predstavljaš, kako mali je bil, drugače je bil močan, samo jokal je malo, meni ni bilo vseeno, čeprav imam dva od prej, samo moja, ta se je drla, da ne bo šla na pogreb, pa je šla, tako malo trugo sem nesel, čisto belo, ker gredo dojenčki takoj v nebesa, vsaj prav bi bilo tako, tako zelen je bil, ko sem ga našel, v obrazek, ta moj sin, še zdaj vidim, grem k njemu, kaj je to, ne diha, zakaj ne diha, o sin moj, zakričim, a imaš kakšen drobiž, za prvo silo, saj začnem drugi teden delat, ja, taka nesreča me je zadela...

Zvija ga, ne more več, vrže dva bankovca na mizo, slabo mu je, še toliko moči ima, da izdavi:

– Ne zameri mi, čisto sem pozabil, ob enim moram biti na sodišču, tu imaš, spij še enega zame, steče iz lokala.

– Ja, prav, prav, saj se še vidiva, samo poglej mojega tavečjega, avtobus že vozi, ti pa povem, da tamalega ne bom nikoli pozabil, bog mi je priča, koliko sem pretrpel, hej, natak ar, še enega, pa deci radenske, nadaljuje naprej in se razgleduje, če bi bila še kje primerna žrtev.

Za vogalom se ustavi in globoko zadiha. Nasloni se na zid, nevede ga preplavi star spomin.

Pet, šest let mu je, mati ga venomer ščipa in suva, v dom je odšla ponj, samo da bi jo spremljal na pogrebu, ob mizi stojita, na mizi bel prt in rjava mala truga. Ja, niti leto dni ni imel naš sinček, reče ženska v črnini, za tako male imajo v nebesih posebno lepe prostore, takoj dobijo krila in postanejo angelčki.

Ničesar drugega se ne more spomniti, samo bab in rožnatih čipk, ki so

prekrivale malo krsto, tisto malo ladjo sredi rož, pa šipanja in suvanja matere, da naj bo že pri miru, pa se ni premikal, kar stal je na mestu, ona pa, kaj sem ti rekla, boš dal mir, pa samo to zatrdno ve, da je stal na miru kot vkopan in gledal tja na mizo med rože, če bo videl angelčka s krili, ki bo poletel v nebo. Končno se premakne, ne stoji več tam, naredi nekaj hitrih korakov, v tla gleda, vse do hotela, tako da se skoraj zaleti v staro zgubano žensko, ki ga obložena s plastičnimi vrečkami začudena gleda, če se mu je zmešalo. V recepciji opravi formalnosti in se zaklene v sobo. Po vlagi zaudarja, po kotih se stare tapete luščijo, napol preperete so. Zagrne zaveso, nažge cigareto in spet se zahrбно priplazi, jalovost, spoznanje, da po desetih letih ni spoznal nikogar, kjer bi lahko prespal. V drugem letu se je zblížal z mlajšim šoferjem, koliko energije, volje, moči in sonca je imel ta tipček, kako je kar špricalo od njega, ko se je gibal, ko je jedel ali pil, kako si je želel zajeti čimveč, da ga čas ne bi prevaral, kako rad je šel na pivska romanja z njim ob sobotah, kako rad ga je gledal, da je kljub ženi in malemu otročku osvajal ženske, kako je zamahoval, kako srečen je bil sredi dogajanja, kako si je želel živeti. Samo to lahko rečeš zdaj, nekoč pa, ko ste bili skupaj na dopustu, po dveh, treh dneh ti je šel na jetra, čista zavist je bila, ker si bil prazna vreča ob njem, samo zdaj je lahko, zdaj, ko ga ni več. V ponedeljek je ob šestih z amijem peljal malega pred službo v vrtec, težak tovornjak je pripeljal nasproti čez dve polni črti, kasneje so rekli, da je imel tip v krvi še vedno dva promila, ja, ko so prebrali, da je dobil leto aresta, zapeljal je direktno na ami, kot tank je odrobil streho, na srečo je mali padel med stole, prijatelj pa je še vstal iz razbitine, tako so pripovedovali, zazibal se je in padel, mali pa se je splazil k njemu in ga klical. Obupno vroče poletje je bilo, ogromno ljudi na pogrebu, zadušljiv soparen zrak, ni se dalo dihat, ni se dalo menit. Čez štirinajst dni je za sinom umrl oče, saj je prej pil, samo južnjaki so bili nabiti s čustvi, že na pogrebu je stari kričal, zakaj, prekleta usoda, zakaj, če je bog, zakaj ni smrt vzela mene, starega, nikomur potrebnega, zakaj mojega sina, če si bog, zakaj?! Še je videl avto in v zadnji šipi podoba starca, ki ga peljejo v bolnico, videl je tisti ugasli pogled, mahanje z roko, čisto slovo, čisto noro, vroče poletje, ko so na drugi strani poblazneli turisti uživali na plaži, v nekem drugem ritmu norosti, turizem imenovanem, ko so oni že v drugo stali tam ob cipresovem gaju in zaman čakali vsaj na sapico vetra, premočeni od znoja, v lupini sence so čakali, v nekem nevidnem vrstnem redu. Odgrne zaveso in se zazre na trg z violinistom. Vse vijugaste ulice in uličice vodijo na trg, kjer je moral biti nekoč vodnjak. To mesto, ta lažna kulisa starih vlažnih lukenj, nikoli mu ni bila blizu, nikdar se ni prav živl. Poskuša si predstavljati, kako bo jutri na ločitveni razpravi, kako jo bo po uradnem delu nagovoril, kako se trudi, pa ne najde pravih besed za deklamacijo. Poskuša se spomniti tistih prvih dni, ko sta se spoznala, pa se ne more. Lahko bi jo jutri zvalil v hotel, še zadnjič, bi ji rekel, dajva se dol dat, zadnjič, da bo tako, kot je bilo tiste srečne čase, ki se jih niti ne more spomniti, samo sluti, da je bilo drugače, da sta si bila blizu. So bili sploh srečni ali si samo umišlja? Lahko bi jo v hotelski sobi slekel in zvezal na stol in ji končno povedal, česar ji ni mogel takrat, ko sta se razhajala. Med poznimi kosili mu je šla tako na živce, da je nekajkrat pograbil poln krožnik in ga vrغل ob steno. In ona je zvečer skušala prekriti madeže, nasploh je ona skrbela za tehniko, za elektriko, vodovod, ki sta v stari razvalini vedno znova crkavala. Zdrzne se, ko vidi znan obraz, ki se maje čez trg. Pred leti sta bila skupaj v bolnici, obema so rezali izrastke iz riti, zoprna zadeva, samo nič nevarna, čeprav se je za to lokalno bolnico govorilo, da tu delajo alkiči in disciplinsko premeščeni, ki so zasrali kakšno sceno v prestolnici. Tip je imel ves čas pred operacijo cinične pripombe, nalival se je z malimi pivci, nagovarjal je sestre, koliko jih imajo v hladilnici, na ledu, koliko so jih

zašuštrali, pripovedoval je bedne vice o onstranstvu, vicah, peklu in nebesih. Neko popoldne je spet trosil govno okoli, ko je mlada praktikantka peljala mimo voziček, pokrit z zeleno plahto, kaj je to, ga peljete v frizer, se je zvijal v smehu, ko pa je potegnil plahto dol, je res zagledal koščeno ubogo paro, z enim odprtim očesom, suho, da so ji kosti štrlele iz prevelike pižame, kar združil se je, okamenel, zvilo ga je, niti pokriti ni mogel trupla, mala pa je kričala, da vas ni sram, niti mrtvih ne spoštujete. Ko je moral naslednji dan pod nož, ga je metalo, rinil je v druge, kaj pa če se ne zbudim, kaj pa če se res ne zbudim iz narkoze, če bom spal naprej, kaj bo, je paničaril, da so mu naslednji dan morali dati pomirjevala, da so opravili tisto rutinsko frozenkanje. Ko sta se kasneje srečala zunaj sezone, po dvakrat, trikrat na dan, hote ali nehote, se je obračal stran, komaj je pozdravil, imelo ga je, da bi ga nagovoril, če ga še čaka kakšna operacija, če ne ve, da bodo nekoč na tistem svetleče se pokromanem vozičku peljali tudi njega.

Stoji tam in upa, da se pojavi bivša, samo okno odpre, pomaha ji in že bo ob njem. Priznati si je moral, da ga je kljub vsemu telesno privlačila, rad jo je fukal, čeprav je vse skupaj počasi postalo fizično delo, samo ona je tako uživala ob njem, tako da je del užitka okusil tudi sam. Samo ona je bila tu, čeprav njen stari, tisti trdi, ortodokсни komunist ni več dolgo živel po njeni naselitvi, stanovanje pa je zasedla njena versko fanatična sestra. Vsa izsušena in blazna je razlagala ljudem vse o popolni ljubezni, pa jo je bila sama zloba, po petih letih zakona je vrgla moža na cesto, otroka pri petnajstih, tako da se je posvečala samo še meditaciji in svojemu instant guruju. Blizu prvega podnajemniškega cimra je skoz okno kukala starka, ves čas ga je žicala za cigarete, vsa pootročena, žalobna, ker so jo zapirali, ker so ji pri osemdesetih prepovedali kajenje, samo ona, kako ga je prosila, dajte mi čik, samo eno cigareto, kot da gre za življenje ali smrt. In jo je zalagal s cigareti, on njej šteko cigaret, ona njemu papirnate rože. A nekega dne je izginila tudi ona, ni je več videl, ni več oprezala na oknu in se z otroško žalostnim obrazom trudila, da bi vrgla ogorek čimdalje od okna. Tako se je drobil čas, bivša je venomer silila k obiskom, kako se je trudila, da bi se vključila v tiste bedne obrede malomeščanstva, igranja, blefa, vse tiste narejene fraze, pozdravljanje, lizanje riti in klanjanja. Dovolj je bil star, da je vedel, da pač tako gre to med ljudmi, samo vseeno, davila ga je ta zatohlost, da so v malem umazanem mestecu trdno spoštovali zakone črede, točno se je vedelo, kdo je kaj in koliko ima, točno so umestili tega in tega v dogodke v mestecu Goga, vedelo se je, kdo pije, kdo se peča s politiko, kdo moli in kdo se kurba, kdo je takšen in takšen, samo če je komu šlo preveč dobro, to ni bilo dobro, če pa se je drugemu sesuvalo, je bilo v redu. Ni ga motilo prikrito bevskanje utrujenih parov, te slabo prikrite fasade in maske, bolj to, da jim počasi postajata podobna. Vse večkrat si nista imela kaj povedati, nista znala živeti vsak na svoj način, tisti izleti ob sobotah so bili premalo, padala sta v kalupe. To ga je zadelo, to, da je tudi zanj postal pogreb znančevega očeta družabni dogodek, to, da je posedal v pisarni kadrovske službe in sprejemal na posel nove in nove južnjake za delo pri komunalni službi, to, da je gledal debelorite sodelavke, ki so se po tridesetem nemarno razlezle in niso bile zmožne nikakršnega pogovora, razen o vremenu, modi, zdravju in tv programih: zadelo ga je to, da jim je postajal vse bolj podoben. Saj ne da bi čutil poseben odpor, sovraštvo, samo tista dvoličnost, potuhnjena zavist, pehanje za kupi, kupi, za cekin, vse je bilo nabito na majhnem prostoru, včasih se mu je zdelo, da ne more dihati. Samo prve dni, ko se je odselil, venomer je v sanjah podoživljal eno sceno: mačka z zelo žarečimi očmi je prihajala na okensko polico, imela je poteze bivše, hotel jo je pobožati, vzeti v roke, skočila je proti

njemu, skoraj bi se mu zakadila v obraz in zasadila kremplje v meso. V hipu, ko se je prebudil, jo je silno pogrešal, cmok v grlu in s težavo je premagal solze.

Kljub vsemu, bila je človek njegovega življenja.

Nenadoma se mu je oglasila lakota v želodcu, mimo opustele prazne recepcije je odhitel v samopostrežno trgovino. S pogledom je samo oplazil čepeče mačke na plastičnih kantah za smeti.

Ni bil strah, samo občutje: kaj sploh počnem tu, kdo sem?

III.

*Le dve vrsti ljudi sta:
pravični, ki se imajo za grešnike,
in grešniki, ki se imajo za pravične.*

Blaise Pascal

Tisti vonj zatohlosti stoletij ne izgine, vonj po razpadanju in trohnobi, po vlažnih lisastih stenah, ki niso bile nikoli obsijane s soncem, vonj po pomijah in smeteh, po gnitju in trohnobi, vonj po smrti. Plazi se med ulicami, čeprav je že mrak, kot da ga kdo zalezuje, kot da ga je pred kom strah, plazi po mali trgovini, nameče hrano v košarico in se na hitro vrne nazaj v hotel. Receptor se samo dela, da ni opazil plastične vrečke, poda mu ključ in se znova zatopi v reševanje križanke. Sunkovito zapre vrata za seboj, zaklene, celo srečen, da pri nakupu ni nikogar srečal, ker ne ve, kako naj bi se obnašal, kaj naj bi mu rekel, pa čeprav dobro ve, da je malo možnosti, da bi srečal znanca ali znanko, čeprav ta strah forsira sam, dobro mu dene, ta igra, stotine podobnih, ki ga varujejo pred sabo in svetom, ki so neka pregrada, ki zajezi norost.

Spomni se, kako je bila bivša vsa blažena, ko sta recimo kupovala avto, skoraj ljubkovač ga je, ko sta ga končno kupila na obroke, ko sta se zaradi tega odpovedala potovanjem, ki sta jih načrtovala. Samo zaradi svetleče se premikajočega se pleha, saj ne, da bi bil on tako čist idealist, samo avto mu ni pomenil nič drugega, kot sredstvo in predmet, ki ti omogoča, da se hitreje premikaš, ker časa ne moreš premagati, kje in kam bi potoval, tu po malem mestu, kaj naj bi z avtom na kredo, ker potem ni bilo denarja za potovanja?! Po pravici pa mu ni metala naprej, ker ni imel šoferskega izpita, ker se ni navduševal nad športom, ker se je težko vključeval v pogovore o prometnem režimu v malem umazanem mestecu. Posedal je z znanci in se delal, da ga zanima, v resnici pa se je dolgočasil, ni bil on tisti blefer in lažnivec?

Lažno je to, povsod bi se počutil prišleka, tu mu je bilo lažje, ker je poznal njo, pa tudi težje, ker so ga na nek način preizkušali, ocenjevali. Mar ni zahteval preveč, mar ni ves čas iskal tisto, kar je bilo davno izgubljeno, to, kar je ostalo brez odgovora, tista tujost, ki se je naselila v njem, tisti hlad, ki je bil kriv njegovega otroštva, mar ga ni zaznamovalo in spremljalo kot senca, kot prekletstvo? Kolikokrat je brez pravega razloga vstajal sredi noči po večernih bojih in prepirih, ki je jih po večini sprovciral sam, ko ji je zmetal v obraz, da ga je zvelkla v to zakotno luknjo, v ta pajzel, v to malo vas, kjer je ona hodila po cesti in pozdravljala ljudi. Vedel je, da je bilo navidezno, da je bilo otroško, to, da ji je zavidal, da pozna vse te ljudi, da je med njimi stkana neka vez, kdo pa je on? Samo med njima je šlo strmo navzdol, zatišja med malimi vojnami so bila vse daljša. Kar sedela sta tam pred

televizorjem, vstajala, tiho hodila drug mimo drugega, dva utrujena veslača v dvojcu brez krmarja, daleč vsak sebi, vsak na svoji strani, ker nista znala najti prave besede, ki bi postala most.

Nista si imela kaj povedati.

Ni se mogel sprijazniti s tem, da je šlo zgolj za krizo, samo ko je potem odšel v kuhinjo, ponoči, tisti obred tlačenja hrane v usta, tisto skupno filanje in basanje do zadnjega diha, to hlastno goltanje, ko je s težo šel spat, ko se je s težo zbudil, ko je posedal na straniščni školjki, ko je komaj dihal, ko je s požganimi usti in grlom našival novo cigareto, ko ga je vse skominalo in srbelo, ko se je v krču znova prebudil in šel bruhat, ko je sanjal podobo raka, ki ga razjeda in ga počasi razžira, ko je spet vstal, omotičen, ne da bi se ozrl na žensko, ki leži poleg, vstal je, peklo in zbadalo ga je okoli srca, težko je sopel, ko se je zvrnil na kavč v dnevni sobi, ki je bil pred soba in kuhinja obenem, ko je gledal tisto rdečo lučko na steni, pri varovalkah, ko je bedasto razmišljal, dokler vidim še to lučko, je v redu, ne bom kar tako izginil.

Ko se je zbudila tudi ona, je zabevskal nanjo, zarenčal, se je že spomnil kaj, pozimi je bilo premrzlo, poleti prevroče, besen, ker ni takoj odreagirala. Opazil je, da se je tudi sam razlezel, ni bilo samo salo in špeh okoli pasu, ko si je govoril, da je to pač zaradi sedenja v službi, ne, ni več vedel niti to, koga vpisuje, Salima ali Mirsada, Naserja ali Dževalda, ki so garali na komunali in kidali drek za drugimi, sedel je za računalnikom in videl svoja pljuča, ki so hropla in utripala, ko jih je razžirala velika žival, ki je skupaj z njim utripala na zelenem zaslonu. Ne, razlezel se je v obraz, mast mu je zalila prvotne poteze, samo čudil se je, ko je gledal svoje stare fotografije. Ob jutrih se je navadil briti brez zrcala, samo lajal je še nanjo, kaj boš kar spala, daj, vsaj eno jutro skuhaj ti kavo, kaj te bom moral res zbudjat vsako jutro jaz, je tulil. Zavidal ji je celo spanje, ki so ga njemu kradle grozljive podobe preteklosti in otroštva, ki jih ni zmožal pozabiti in izgnati niti preko dne, v sen pa so se prithotapile same.

Prešine ga kot električni tok, spomin na zadnje pismo sodelavke iz norišnice, da, ko je bila majhna, pisati je morala po očetovem nareku, za vsako napako jo je udaril z ravnalom po roki in hrbtu. Ne močno, toliko, da jo je zaskelilo, bolj se je motila, bolj jo je tepel, več jo je tepel, več se je motila.

Se zgodi takrat, se sestavi ali sesuje, vrne se, k njemu: zakaj se ga mati ni hotela dotikat, zakaj ga je tako redko jemala v roke in naroče, spal je v mali posteljici, ki je bila zanj velika ladja in čakal, da ga vzame k sebi, zibal se je v ritmu nespečnosti, zaman je čakal in oprezal, da ga končno vzame k sebi, zaman je tipal v temo, po toplem, trdnem, znanem in varnem. Samo potem, ob jutrih, kako nervozno ga je oblačila tiste redke čase, ko je bil še ob njej, kako ga je ščipala, kako redko ga je pogledala v oči in bila nežna z njim, kot da se maščuje nad njim, kako se je spraševal, kaj je narobe, kaj je zagrešil, da ga suva, da kriči in bevška, kako ni vedel, zakaj ga sovraži. Nekoč je prinesel domov garjavo mačko, ki jo je našel pred blokom, hotel jo je nahraniti in okopati, vso pot je drhtel, ker je vedel, da mu ne bo pustila, da bi jo obdržal, ta mačka je bila preizkus, zato se ni prav nič začudil, ko jo je vkleščila za kožo na vratu, ko jo je brez besed nesla na balkon in vrgla na asfalt. Stekel je za njo, imelo ga je, da bi jo porinil z balkona, da bi poletela z balkona za mačko, da bi se tudi ona raztreščila, ko mu je lagala: saj ni mački nič, ujela se je na noge, mačka ima sedem življenj, nič ji ni. Še dolgo je potem ležala tam, ta ubita mačka, vsa razjedena in tanka, samo oči, velike steklene oči so še prazno sijale, on pa je razmišljal, kaj če nekoč ona naredi z njim enako kot z mačko, zato ga ni bolelo, ko je šel stran od nje, ko ga je ona dala stran, v sivi dom.

Tista kratka skupna leta pa, ko ga je vlačila okoli, besede so vlekli iz njega,

zadovoljni so bili, da je bil tako tih in neopazen, hvalili so ga, zato mu je prešlo v navado, da je bil čimbolj neopazen, samo ona je rekla, naj se ne skriva, da tiha voda bregove dere, da ona že ve, hudič je v tebi, pregovore, čudne, ker jih ni nikdar razumel, da jabolko ne pade daleč od drevesa, kakšna pokveka si, kako neroden si, same težave so s teboj.

Kot lava se vrača, tiste besede, ki so ga zaznamovale: oblekla sem bom in šla!

Kolikokrat je ponovila, preden jih je uresničila.

S sendvičem v roki hodi gor in dol po sobi, te preklete podobe, kosi in razcefrani fragmenti, vračajo se, sami, kot okruški, ta lava, ki se je spremenila v led, ki ga duši in razžira, ti glasovi, da skače iz kota v kot, golta hrano, zadihan zastane pred oknom, je tako hlastno, da se mu zaleti in na hitro iz pipe izpije vodo in se znova vrne k oknu. Zagleda se v te lažno čarobne slikice osvetljenega trga, mogočne cerkve na hribu, v mandrač z ladjicami, čolni, barkami, v to, že kičasto lepoto. Za temi debelimi zidovi živijo ljudje, životarijo in sanjarijo le o enem: da se čimprej preselijo.

Kasneje, ko sta se z materjo gledala kot dva enakovredna borca v ringu, ki ugibata, kaj kdo pripravlja, vsa ta navidezna skrb, ki se je pri njej pojavila prepozno in brez razloga, kdo je bila ta starikava ženska, kdo je bila ta tujka?

Zdrzne se, s čelom naslonjen na hladno steklo opazuje čoln, ki je izplul iz pristana.

Sede na rob postelje, zvrne se na bok, ne da bi se pokrtil z odejo. Luč pusti prižgano, ne more zaspati brez luči, kot nekoč, ko je bil domski in je po ure gledal v luč na hodniku. Ob bivši je lahko zaspal brez luči. Tisti čas, ko se je potikal po domovih, črna, prazna luknja.

Ob sobotah je hodil domov in oprezal, če ima stara moškega. Ni ga imela. Pri petnajstih je šel v internat, bil je edini iz mesta, ki je stanoval v internatu.

Zadnje mesece, preden je dobil vabilo na ločitveno razpravo, je hodil k materini prijateljici. Na pogrebu mu je rekla, naj se oglasi, naj zagotovo pride. Že ob prvem obisku ga je razorožila s svojo toplo neposrednostjo, gledala ga je naravnost v oči, ko mu je govorila: ne, tvoja mati ni bila tako slab in trd človek, to je bilo samo na zunaj, samo zgrešila je pač, nikoli ne bi smela imeti otroka, drugače pa ni bila slab človek.

Pripovedovala mu je o svoji družini, o možu, ki jo je pustil nosečo in odšel v Kanado, o hčerki, ki je odšla za njim, o vnukih, govorila in govorila je, ko je vzela njegovo roko med svoje dlani, se jo je oklenil, da se je zdržnila, ni pa je potegnila proč. Večkrat je hodil k njej, držala sta se za roke in menila, poskušal je, da bi razvozlal vse te šifre, ni mu šlo, skoraj izdaval je, da mu je vseeno za razliko v letih, da se zaljublja v njo, ni navalil, samo ko jo je hotel objeti, ga je odrinila: kaj si le mislite?!

In potem ni več prišel, zapiral se je v stanovanje, ki ga je pustil nedotaknjenega.

Tvoja mati je bila svetnica, mu je nekoč rekla njena prijateljica.

Svetnica, svetnica, je odmevalo med zidovi.

Svetnica, svetnica, odmeva po hotelski sobi.

Uleže se na hrbet, ne more zaspati, stisne se v dve gubi, niha in ziba se, kot da bi rad priklical otroško zibanje, toploto dotika, ki ga kot otrok ni dočakal, spet je v mali postelji, spet vidi ozki strogi obraz, ki je oblečen v nuno, vidi se, kako gol stoji tam, poklekne, v polsnu kleči v temi, sirk se mu zažira v kolena, tri leta je star, v temi tipa za vrati, ne najde jih, že so tam ljudje brez obraza, pahnejo ga, rad bi šel k

njej, rad bi jo objel, samo ona mu maha izza teme, lepa je, ta beli, strogi obraz. Vstane in steče k njej in pade, v kriku pada in se poten zbudi.

Avtomatsko potipa po postelji, išče bivšo, a je samo hladna, pomečkana rjuha. Znova sede in šele ko se obrne, ga luč oslepi.

Stopi k oknu in opazuje pobliskavanje svetilnika. Pogreša ju, obe.

Leta je živel tu, razmišlja, pa mu je tako nenavadno, kot da je prvič tu, pa se je trudil, da ne bi bil tujec, kako se je trudil, s tistim, kar je pač imel, vrnil se je, vedel, da zaradi nje. Pred kom je bežal in kam naj bi ubežal, ni mar ves čas bežal pred sabo? Jutri bo zaključeno neko obdobje, potem ga bo lahko imenoval najboljša leta, potem ko bo vse potvoril, popravil, polakiral, zgladil, dodal in odzvel po potrebi, mojstrsko, tako, kot je to počel s spomini svojega otroštva, ki pa so vseeno prebijali obrambne zidove.

Videl ju je, obe sta stali tu, pogrešal ju je, ju klical.

Jutri, je rekel polglasno in še dolgo strmel v vlažne madeže na razpokani steni.

IV.

*Podarite si srca, toda ne izročajte jih v varstvo drug drugega!
Le roka življenja zmore obvladati vaša srca.
In držite se skupaj, pa le ne pretesno,
kajti vsaksebi stoje stebri v svetišču,
hrast in cipresa pa v senci drug drugega ne moreta rasti!*

Kahlil Gibran : O zakonu

Po vseh preigravanjih, samoobtoževanjih in teženju je vedel le eno: da ima bivšo še vedno rad. Preteklost lahko potvarjaš, sedanjost je treba živeti, da sanje o prihodnosti sploh ostanejo žive in potrebne. Kljub vsemu, bila je edini človek, ki ga je sprejel takšnega, kot je pač bil, pohabljenca, ki ni znal opraviti s strahovi svojega otroštva. Le kako ji je bilo, ko je morala ves čas deliti prostor še z eno žensko? Je pomislil kdaj na to? Vstal je zgodaj in vestno pospravil za seboj. Ves čas se mu je v misli vrivala neka melodija, pa se ni mogel spomniti besedila. Trdno je bil odločen, da še pred sodnijo stopi do nje, da se skesa, da poklekne pred njo in vzame krivdo nase, da naredi vse, da si jo pribori nazaj. A besede so eno, tisti trenutek, ko je plačal, ko se je napotil ven, ga je prešinilo, da se je vdal, da ne bo ostal z njo v tem mestu, da se ne bo poniževal, prva je šla stran od njega, vsaj toliko je kriva kot on, mesece je imela čas, če ji ne bi bilo vseeno, bi mu pisala, poklicala bi ga! Globoko v sebi se je sprijaznil, vedel je, da mu je usojena, ona, to mesto, čas, samo nevidni demoni so hoteli zmagati, niso mu dali miru, zahtevali so, da zapečati svoje življenje, naj klecne, naj zbeži, naj se umakne. A ni si mogel predstavljati življenja brez nje.

Stal je blizu mestne hiše in oprezal za meščani, ki so se ležerno odpravljali na delo. Vedel je, da pride tudi ona, odločal se je za korak, ki bo odločil o njegovem življenju.

Ni stekel, ko jo je zagledal, počasi je križal njeno pot.

- Ti si , je presenečeno odskočila.
- Nisem te hotel prestrašiti, je rekel v zadregi.
- Saj me nisi, samo hudi časi so za menoj, je rekla.
- Za menoj tudi, je ponovil v odmevu.

Kar stala sta tam, sredi trga.

– Veš, mislila sem delat do desete, reče in gleda mimo njega.

– Rad bi se pogovoril, končno le spravi iz sebe.

– Prav, prikima, samo sodelavki povem, počakaj me pri obzidju, reče.

Gleda za njo, tako pomanjšana je, gleda jo, kako se obrne na peti, kako daje signale, da ji ni vseeno.

Na klopi pri obzidju poskuša pripraviti govoranco, desetkrat jo je že premlel in popravil, zdaj pa spet ne ve, kako naj začne, kako naj pove, da tudi njemu ni vseeno.

Za trenutek, dva, se zave, kako je ves čas pogrešal morje, to ravnino modrine, to odprtost, ki s svojo mogočnostjo pomirja.

Napetost izgine, kljub temu odskoči, ko sede poleg njega.

– Utrujen si videti, reče.

– Ja, veliko tega je bilo, počasi odgovori.

Utihneta.

– No, povej, reče in vstane. Nasloni se na ograjo.

Vsa bolečina nemoči je v njegovem glasu:

– Veš, ti si boljša polovica v najinem dvojcu brez krmarja!

Ona se ne obrne, samo glavo skloni.

Vstane in jo objame od zadaj. Silovito se oklene njegovih rok.